

one di Domenichino Doria da Genova", *Atti della R. Accademia dei Lincei. Classe di scienze morali, storiche e filologiche*, serie III, XI [1883], s. 67-103, 306-308), Etienne-Marc Quatremère Asya bölümlerini Fransızca'ya çevirmiştir ("Notice de l'ouvrage qui a pour titre: Mesalek alabsar fi memalek al-amsar. Voyages des yeux dans les royaumes des différentes contrées [Ms. arabe de la Bibliothèque du Roi, no. 583]", *notices et extraits des MSS de la BN*, XIII [1838], s. 151-384). Rus şarkiyatçısı W. de Tiesenhausen Altın Orda Hanlığı ile (*Sbornik materialov, otnosy-aschikhsya k istorii Zolotoi Ordı*, St. Petersburg 1884), Charles Schefer de Çin ile ilgili bölümleri tercüme ve tahkik etmişlerdir ("Notice sur les relations des peuples musulmans avec les Chinois, depuis l'extension de l'islamisme jusqu'à la fin du XV^e siècle", *Centenaire de l'Ecole des Langues Orientales Vivantes*, Paris 1895, s. 1-43). Mısırlı Ahmed Zeki Paşa, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki yazmanın I. cildinin önemli bir kısmını neşretmiştir (Kahire 1924). Eserin Anadolu'ya dair bölümü Franz Taeschner (*al-'Umari's Bericht über Anatolien in seinem Werke Masâlik al-absâr fi mamâlik al-amsâr*, Leipzig 1929), Mısır, Şam, Hicaz ve Yemen'le ilgili bölümleri Eymen Fuâd Seyyid (Kahire 1985) tarafından yayımlanmıştır. Kitabın siyere dair kısmını Muhammed İshâ el-Harîrî (*es-Sîretü'n-Nebeviyye fi Mesâliki'l-ebsâr*, Beyrut 1417/1997), VII (XIII) ve VIII. (XIV.) yüzyıllardaki Arap kabileleri (Beyrut 1406/1985) ve Memlûkler Devleti'yle (Beyrut 1407/1986) ilgili bölümlerini Dorothea Krawulsky neşretmiştir. Hasan Hüsnî Abdülvehhâb eserin Kuzey Afrika ve Endülüs'e (*Vaşfu İfrîkiyye ve'l-Mağrib ve'l-Endelüs*, Tunus 1341), Selâhaddin el-Müneccid Dimaşk'a ("Vaşfü Dimaşk fi Mesâliki'l-ebsâr", *MMMA*, IV [1958], s. 113-126), Muhammed Sâlim b. Şedîd el-Avfî Hint yarımadasına (*Memleketü'l-Hind ve's-Sind*, Riyad 1411/1990), Mustafa Ebû Dayf Ahmed İfrîkiyye'ye (*Memâlikü İfrîkiyâ mâ verâ'l-ş-şahrâ*, Dârülbeyzâ 1409/1988) dair kısımlarını, Abdülhamîd Sâlih Hamdân eserindeki hayvan, bitki ve madenlerle ilgili bölümleri (Kahire 1996) yayımlamıştır. Kitabın Hindistan'a dair kısmı 1943'te Leipzig'de de neşredilmiştir (*Ibn Fadlallah al 'Umari's Bericht über Indien in seinem Werke Masâlik al-Absâr fi Mamâlik al-Amsâr*).

Edmond Fagnan, *Mesâlikü'l-ebsâr*'ın Mağrib'le ilgili kısımlarını Fransızca'ya çevirmiştir (*Extraits inédits relatifs au Magh-*

reb, Alger 1924 → Frankfurt 1993, s. 69-120), Eva Rodhe Lundquist, Selâhaddin-i Eyyûbî ve Haçlılar'a ait kısımları İngilizce'ye tercüme edip notlar ilâvesiyle neşretmiştir (*Saladin and the Crusaders: Selected Annals from Masâlik al-absâr*, Lund 1992). Maurice Gaudetfroy-Demombynes eserin Kuzey Afrika'ya ait kısımlarını notlar ilâvesiyle Fransızca'ya (*Masâlik El Absâr fi Mamâlik El Amsâr: l'Afrique, moins l'Egypte*, Paris 1927 → Frankfurt 1993), Klaus Lech, Moğollar'la ilgili bölümünü yayımlayip notlar ilâvesiyle Almanca'ya (*Das Mongolische Weltreich: al-'Umari's Darstellung der mongolischen Reiche in seinem Werk Masâlik al-absâr fi mamâlik al-amsâr*, Wiesbaden 1968) tercüme etmiştir. Anadolu beylikleri hakkındaki kısım Yaşar Yücel tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir ("Mesâlikü'l-Ebsâr'a Göre Anadolu Beylikleri", *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar*, Ankara 1991, I, 183-203). Fuat Sezgin, genelde İstanbul nüshalarını esas alarak eserin yirmi yedi cilt halinde tipki basımını yapmış (Frankfurt 1988-1989), ayrıca üç ciltlik bir indeks hazırlamıştır (Frankfurt 2001).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlikü'l-ebsâr* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1408/1988, neşredenin girişi, I, 5-10; a.e. (nşr. Eymen Fuâd Seyyid), Kahire 1985, neşredenin girişi, s. 38-44; Safedî, *el-Vâfi*, VIII, 252-270; Makrîzî, *es-Sülûk*, II/3, s. 464-466, 478, 487, 787, 792; İbn Hacer, *ed-Dürrü'l-kâmine*, I, 352-354; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, X, 234-235; a.mlf., *el-Menhelü'l-ş-şâfi*, II, 261; Brockelmann, *GAL*, II, 177-178; I. Krachkovsky, *Târîhu'l-edebî'l-coğrafiyyi'l-'Arabî* (trc. Selâhaddin Osman Hâşim), Kahire 1963, I, 410-451; Karatay, *Arapça Yazmalar*, III, 602-606; D. P. Little, *An Introduction to Mamluk Historiography*, Wiesbaden 1970, s. 40; J. Zanon, "Biografías de Andaluses en los Masâlik al-Absâr de Ibn Faḍlallāh al-'Umari", *Estudios Onomástico-Biográficos de al-Andalus* (ed. M. L. Ávila), Granada 1990, III, 157-213; D. Krawulsky, "Mesâlikü'l-ebsâr fi memâliki'l-emşâr li-'bn-i Faḍlillāh el-'Ömerî (m. 1349), muḥāvele fi sîretin târîhiyyetin li-maḥ-tûṭātih", *el-'Arab ve İrân*, Beyrut 1413/1993, s. 154-173; R. Hartmann, "Die politische Geographie des Mamlukenreiches", *ZDMG*, LXX (1916), s. 1-4; Seyfeddin el-Kasîr, "İbn Fazlullah el-'Ömerî ve kitâbühü Mesâlikü'l-ebsâr fi memâliki'l-emşâr", *Dirâsât târîhiyye*, IX/29-30, Dimaşk 1988, s. 137-147; K. S. Salibi, "İbn Faḍl Allāh al-'Umari", *EP* (İng.), III, 758-759; S. Maqbul Ahmad, "Djughrâfiyâ", a.e., II, 578, 582; Ch. Pellat, "al-Masâlik wa'l-Mamâlik", a.e., VI, 639-640.



EYMEN FUÂD SEYYİD

MESÂNÎ

(bk. es-SEB'U'L-MESÂNÎ).

MESBÛK

(المسبوك)

Cemaatle kılınan namazın
birinci rek'atını kaçıran
kimse anlamında fıkıh terimi.

Sözlükte "başkalarını geride bırakmak, geçmek" anlamındaki sebk masdarından ism-i mef'ûl olan mesbûk kelimesi "geçilen, geride kalan kimse" demektir. Fıkıh terminolojisinde mesbûk ilk rek'atı kaçırıktan sonra imama uyan kimseyi ifade eder; Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde ise nisbeten farklı içerikte kullanılan bir terimdir (aş. bk.). Birinci rek'ata yetişip rek'atların tamamını imamla birlikte kılan müdrik, cemaatle namaz sırasında bir mazeretten dolayı ayrılıp tekrar döndüğünde bir rûknü kaçırana da lâhik denilir. Cemaatle namazda imama uyanların (muktedî) çeşitli durumlarını ifade eden bu terimler fıkıh terminolojisinin geliştiği sonraki dönemlerde ortaya çıkmış olup bunların Kur'an ve hadislerde -sözlük anlamları dışında- yukarıda belirtilen kavramsal çerçevede kullanımlarına rastlanmaz. Mesbûkla ilgili dinî hükümler Hz. Peygamber'in açıklamalarına ve uygulamalarına dayanmaktadır.

İftitah tekbirini imamla beraber almak daha faziletli olmakla birlikte (Tirmizî, "Şalât", 64) Resûl-i Ekrem, huşûa engel olacağı için namaza yetişmek amacıyla koşmamayı tavsiye etmiştir (Buhârî, "Ezân", 20, 21). Ayrıca cemaatle kılmanın fazileti dolayısıyla namazın hangi kısmında olursa olsun imama uymaya teşvikte bulunmuş (Tirmizî, "Şalât", 414), cemaatle namazın bir rek'atına erişen kimsenin o namaza yetişmiş sayılacağını belirtmiştir (Buhârî, "Mevâkitü'l-ş-şalât", 28, 29; Müslim, "Mesâcid", 161, 165). Bu hadisler ve Hz. Peygamber'in uygulaması ışığında ulaşılan fikhî sonuçlara göre imama rûkûda iken yetişen kimse iftitah tekbirini kıyam vaziyetinde alır, sonra rûkûa gider. Bazı âlimler bu kimsenin iftitah ve rûkû için ayrı ayrı tekbir getireceği, Hanefîler ve Mâlikîler ise başlangıç tekbirinin yeterli olacağı, isterse rûkû için de ayrıca tekbir alabileceği kanaatindedir. İmama uyan kimse iftitah tekbirini rûkûa vardıktan sonra söylerse namaza başlamış olmaz. İmam rûkûdan başını kaldırmadan yetişip onunla birlikte rûkû yapan kişi o rek'ata erişmiş sayılır ve onu kazâ etmesi gerekmez. Ancak Şâfiîler'e göre imamla birlikte rûkûda duruş süresi bu rek'ata yetişmiş sayılma açısından özel

bir önem taşır. Yine Şâfiî mezhebinde Fâtiha sûresinin okunması hem imam hem cemaat için farz kabul edildiğinden imama rükûa varmadan yetişen kimsenin Fâtiha'dan bir miktar okuması gerekir.

“Yetiştiginizi kılınız, yetişemediğinizi kazâ ediniz” meâlindeki hadisi (Buhârî, “Ezân”, 20, 21; Ebû Dâvûd, “Şalât”, 55) esas alan bütün mezhepler, ilk rek'ata yetişemeyen kimsenin kaçırıldığı rek'atları imam selâm verdikten sonra kalkıp tamamlaması gerektiği noktasında birleşmekle birlikte bu kısmın kazâ mı yoksa binâ mı (edâ) olduğu hususunda ve diğer bazı ayrıntılarda görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

Hanefîler'e göre mesbûk, namazın kaçırıldığı kısmını kural olarak tek başına namaza duran kimse (münferit) gibi tamamlar. Dolayısıyla imama yetiştigi rek'atta kıraat açıktan ise Sübhâneke duasını okumamış olacağından bunu da selâmdan sonra tek başına kazâ etmeye başladığı ilk rek'atta okur ve eûzü besmele çekecek kıraate başlar.

Mesbûkun yetiştigi kısım, Hz. Ali'nin uygulamasını esas alan Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre hükmen namazın sonu, Abdullah b. Mes'ûd'un kini esas alan İmam Muhammed'e göre ise kıraat bakımından namazın başı, teşehhüd bakımından sonu kabul edilir. Esastaki bu ihtilâfın neticesi olarak meselâ akşam namazının son rek'atına yetişen kimse, Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre imam selâm verdikten sonra diğer ikisini kazâ etmek üzere ayağa kalkar, aralarında oturmaksızın her birinde Fâtiha ve sûre okuyarak iki rek'atı tamamlar. İmam Muhammed'e göre ise kalkıp Fâtiha ve sûre okumak suretiyle bir rek'at kılarak oturur, Tahiyyat'ın ardından kalkıp Fâtiha ve sûre okuyarak bir rek'at daha kılar ve son ka'de ile namazını bitirir. Yine Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre dört rek'atlı bir namazın dördüncü rek'atında imama uyan kimse selâmın arkasından kalktığında her birinde Fâtiha ve sûre okuyarak aralarında oturmadan iki rek'at daha kılıp oturur; Tahiyyat'tan sonra kalkıp sadece Fâtiha okuyarak bir rek'at daha kılar ve son ka'de ile namazını bitirir. İmam Muhammed'e göre ise imamın selâmının ardından kıyama kalktığında Fâtiha ve sûre okuyup kıldığı rek'attan sonra vâcip olan ilk ka'deyi yapar, Tahiyyat okur, ardından kıyama durur, Fâtiha ve sûre okuyup rek'atı tamamlar; Tahiyyat için oturmadan ayağa kalkar, sadece Fâtiha okuyarak bir rek'at daha kılar ve son ka'deyi tamamlayıp selâm

verir. Hanefî uygulamasında İmam Muhammed'in görüşünün esas alındığı anlaşılmaktadır (Serahsî, I, 189-190; Nûh b. Mustafa, *Risâle fi haqqı'l-mesbûk*, s. 274-276; İbn Âbidîn, I, 596-597).

Normal durumlarda mesbûk yetişemediği rek'atları kazâ etmek için imamın selâmını bekler, daha önce kalkması tahrîmen mekruhtur. İmam, ister mesbûkun kendisine uymasından öncesine ister sonrasına ait bir hata sebebiyle sehiv secdesine gidecek olursa mesbûkun da bu secdeyi yapması gerekir. Bundan dolayı mesbûk, selâm verilince hemen kıyama kalkmayıp sehiv secdesi yapılmayacağını anlayacak kadar bir süre bekler. Bu esnada “Allâhümme salî” ve “Allâhümme bârik” ile diğer duaları okumaz; bir görüşe göre kelime-i şehâdeti tekrarlar, sahih kabul edilen diğer bir görüşe göre ise Tahiyyat'ı yavaş yavaş okuyarak imamın selâmını bekler. Unutarak imamla birlikte selâm verirse kalkıp namazını tamamlar ve bunun için sehiv secdesi yapması gerekmez; fakat imamla birlikte selâm vermesi gerektiğini düşünüp selâm verirse bu kasıtlı selâm olduğu için namazı bozular. Mazereti olan, meselâ imamın selâm vermesini beklemesi halinde namazını tamamlamadan güneşin doğması gibi bir durumdan endişe eden mesbûk ise teşehhüd miktarı oturduktan sonra kalkar. Ancak -imam namazını tamamlamadan mesbûk yalnız başına namaz kılamayacağından- imam henüz teşehhüd miktarı oturmamışken kalkar ve yetişemediği bir rek'atı tamamlayarak imamla birlikte selâm verirse namazı sahih olmaz. Eğer ayağa kalkmasının ardından imam sehiv secdesine giderse geri döner, dönmese namazının sonunda sehiv secdesini yerine getirir. Mesbûk, namazın kaçırıldığı kısmını kazâ ederken kural olarak tek başına namaz kılan kimse konumunda olduğundan bu sırada sehiv secdesi gerektiren bir hatası olursa onun için de sehiv secdesi yapar. Fakat bazı durumlarda mesbûk imama uyan kişi gibi telakki edilmiştir. Meselâ tek başına kıldığı kısmında başkalarının ona uyması câiz değildir; yine Ebû Hanîfe'ye göre münferit, kurban bayramında farz namazların ardından teşrik tekberi okumazsa da mesbûkun imamla birlikte bu tekbiri getirip sonra ayağa kalkması gerekir.

Şâfiî mezhebine göre mesbûk terimi, -ilk rek'ata bile olsa- başlangıç tekbiriyle imamın rükûu arasında Fâtiha'yı okuyacak kadar bir zaman bulamayan kişiyi ifade eder. Herhangi bir rek'atta iftitah

tekbiriyle imamın rükûu arasında Fâtiha'yı okuyacak kadar bir süreye yetişen kimseye ise “muvâfık” denir. Mesbûk imama rükûa gitmesinden az önce uyarısa hemen Fâtiha'ya başlar, imam rükûa gidince o da Fâtiha'yı bitirmeden rükûa gider. Eğer imam rükûda iken ona uyarısa iftitah ve rükû tekbiri alarak rükûa gider ve Fâtiha okumaz. Her iki durumda imamın okuduğu Fâtiha onun için de geçerli olur. İftitah tekbirinin ardından ayrıca rükû tekbirini almadan rükûa giderse namazı yine sahihtir, ancak sünneti terketmiş olur. Birinci rek'atı kaçıranın yetiştigi rek'at kendisi için ilk rek'at sayıldığından tamamladığı kısım binâ niteliğindedir. Buna göre meselâ sabah namazının ikinci rek'atında imama yetişirse imamla beraber Kunut duasını okuduğu gibi ayrıca kendisinin ikinci rek'atında Kunut'u tekrar eder.

Mâlikîler'e göre mesbûk, imamla birlikte kılamadığı rek'atları tamamlamak üzere ayağa kalktığında kıraati kazâ, fiilleri ise binâ eder. Dolayısıyla kaçırıldığı rek'atlar kıraat açısından onun için ilk rek'atlarıdır, imamla birlikte kıldıkları ise son rek'atlarıdır. Bu bakımdan yetişemediği rek'atları kıraatin açıktan veya gizli oluşunu göz önünde bulundurarak kazâ eder; imamın açıktan okuması gereken rek'atlarda açıktan, gizli okuması gereken rek'atlarda gizli okur. Fiilleri binâ etmesi, kıraat dışında kalan Kunut vb. fiiller açısından imamla birlikte kıldığı rek'atları namazın başı, kaçırıldıklarını da sonu sayarak namazını tek başına kılıyor mu gibi tamamlaması anlamına gelir. Meselâ mesbûk yatı namazının son rek'atına yetişse imam selâm verince kalkar, Fâtiha ve sûreyi açıktan okuyarak bir rek'at kılar, teşehhüd için oturur, üçüncü rek'ata kalkar, yine Fâtiha ve sûreyi açıktan okuyup bir rek'at daha kılar. Ardından dördüncü rek'ata kalkar, gizlice Fâtiha'yı okur. Namazın kalan rükünlerini tamamlayarak selâm verir. Sabah namazının ikinci rek'atında imama uyan mesbûk Kunut duasını birinci rek'atı kazâ ederken de okur. Son rek'atın rükûundan sonra imama yetişen kimse mesbûk hükmünde değildir, cemaatle namazı kaçırmış sayıldığından kalkıp münferit olarak namazını kılar.

Hanbelîler'e göre mesbûk Hanefî ve Mâlikîler'deki lâhik terimini de kapsar. Yani imama birinci rek'attan sonra uyan kişiye mesbûk dendiği gibi imamla birlikte namaza başlayıp sonra bir kısmını kaçıran kişiye de mesbûk denilir. Mesbû-

kun imama yetiştigi rek'atlar namazının son kısmı kabul edildiğinden namaza başladığında eûzü besmele çekmez, kazâ etmeye başladığında çeker. İmamla birlikte kılamadığı rek'atı o rek'atın normal vaktinde kılındığı zamanki şekliyle kazâ eder; yani normalde o rek'atta Fâtiha'dan sonra sûre okumak gerekiyorsa kazâsında da okur, gerekmiyorsa okumaz; kazâ ettiği rek'at kıraatin açıktan olduğu bir rek'atsa isterse açıktan isterse gizli okur. Mesbûk, kazâ edeceği rek'ata imam sağ tarafına selâm verip diğer tarafına vermeden önce kalkar. Bir kimse imam ilk selâmı vermeden önce iftitah tekbirini alırsa cemaate yetişmiş sayılır.

Cuma ve bayram namazlarının bir kısmını kaçıranlar için bazı farklı hükümler bulunmaktadır. Hanefî mezhebine göre imam selâm vermeden önce cuma namazına yetişen kimse cemaate yetişmiş olur; imamın selâmının ardından kendisi namazını tamamlar. İmam Muhammed, Mâlik ve Şâfiî'ye göre ise cumaya yetişmiş sayılabilmek için en az bir rek'atı imamla birlikte kılmak gerekir. Bu sebeple imam ikinci rek'atın rûkûundan doğrulduktan sonra ona uyan kimse namazını ögle namazı olarak dörde tamamlar. Bayram namazının ilk rek'atında zâit tekbirlerin ardından imama uyan kimse iftitah tekbirini aldıktan sonra Sübhâneke duasını okumaz, hemen zâit tekbirlere geçer. Eğer imam rûkûda iken yetişmişse bu takdirde ayakta tekbir alıp imama uyar, hemen rûkûa gider ve rûkû tesbihlerinin yerine zâit tekbirleri ellerini kaldırmaksızın orada getirir. Yetiştiremezse zâit tekbirler ondan düşmüş olur. İmama ikinci rek'atta yetişen kimse, imam selâm verince kılamadığı birinci rek'atı kazâ etmek için kalktığı anda zâit tekbirleri kıraatten sonraya bırakır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "sbk" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, I, 468, 677; *el-Muvaṭṭa'*, "Vukûṭü's-şalât", 15-18; *Müsned*, III, 106; V, 233, 246; Buhârî, "Ezân", 20, 21, "Mevâkitü's-şalât", 28, 29; Müslim, "Tahâret", 81, "Şalât", 105, "Mesâcid", 161, 165; Ebû Dâvûd, "Tahâret", 60, "Şalât", 55, 119, 151; Tirmizî, "Şalât", 54, 64, 414; Se-rahsî, *el-Mebsûṭ*, I, 189-190; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, I, 158-163; Kâsânî, *Bedâ'î'*, I, 168, 175-178; Burhâneddin el-Buhârî, *el-Muḥiṭü'l-Burhânî fi'l-fıkhi'n-Nu'mânî* (nşr. Ahmed İzzü İnâye), Beyrut 1424/2003, I, 428-429, 488-489; II, 341-349; İbn Kudâme, *el-Muḡnî* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî - Abdülfettâh M. Hulv), Riyad 1419/1999, II, 211-212, 216-217, 440-442, 509-510; III, 292, 306-308; İbnü'l-Cüzei, *el-Kavâninü'l-fıkhiyye*, Tunus 1982, s. 75-76; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, I, 277-279, 420; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, İs-

tanbul 1979, I, 92-94; Şirbînî, *Muḡnî'l-muhtâc*, I, 256-258; Şemseddin er-Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, Beyrut 1404/1984, II, 144-145, 227, 233-246; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1896; Nuh b. Mustafa, *el-Kelâmü'l-mesbûk li-beyânî mesâ'ili'l-mesbûk*, Süleymaniye Ktp., Hacı Beşir Ağa, nr. 652, vr. 144^a-152^a; a.mlf., *Risâle fi ḥakki'l-mesbûk*, İstanbul 1287, s. 274-277; Muslihuddin, *Kemâlü'r-rukûk fi şalâti'l-mesbûk*, Süleymaniye Ktp., Hacı Beşir Ağa, nr. 198, vr. 19^b-24^b; *Risâle fi ba'zi mesâ'ili'l-mesbûk*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3761, vr. 83^b-95^a; Muhammed b. Abdullah el-Haraşî, *Şerhu Muhtaşari Halil*, Bulak 1317, II, 46-48; Şevkânî, *Neylû'l-evṭâr*, III, 172-174; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr* (Kahire), I, 594-599; Cezîrî, *el-Mezâhibü'l-erba'a*, I, 438-443; Yunus Apaydın, "Namaz, Oruç", *İlmihal*, İstanbul 1999, I, 282-287, 303-304, 307.



HÜSEYİN KAYAPINAR

MESCİD

(bk. CAMİ).

MESCİD-i AKSÂ

(المسجد الأقصى)

Müslümanların ilk kiblesi,
en kutsal sayılan üç mescidden biri.

Asıl adı Ârâmîce Beth makdeşa, İbrâ-nice Beth ha-mikdaş ve Arapça Beytül-makdis olup "mukaddes ev" demektir; ilk kuruluşundan beri taşıdığı bu ad sonradan şehrin tamamını kapsamına almıştır (İA, VI, 953). Şehir için müslümanların benimsediği Kudüs adı da aynı kökten gelmekte ve aslında şehri değil mâbedi ifade etmektedir. Minhâcî mâbedin on yedi kadar adı olduğunu söyler (*İthâfû'l-aḥişşâ*, I, 93 vd.).

İslâm âlimleri, Kur'ân-ı Kerîm'de el-Mescidü'l-aksâ adıyla anılan ve çevresinin mübarek kılındığı belirtilen yerin (el-İsrâ 17/1) Beytülmakdis olduğu konusunda ittifak halindedir (Nevevî, III, 327). Arapça aksâ "uzak" anlamındadır ve mâbedin Mekke'ye uzaklığından dolayı bu ad verilmiştir (Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XV, 5 vd.). Müsevliğe göre mâbed dünya yaratılmadan önce de vardı ve gökte idi. Rab dünyayı onun gölgesinin düştüğü yerden yaratmaya başlamış, ardından o noktada Hz. Âdem'i yaratmıştır (DİA, XVI, 127; XXVI, 326). Bir hadise göre ise burası, Mescid-i Harâm'dan sonra içinde insanların Allah'a ibadet etmeleri amacıyla yapılan en eski ikinci mâbeddir (Buhârî, "Enbiyâ", 10, 40; Müslim, "Mesâcid", 1, 2). Bugün Kâbe'ye çevresiyle birlikte Mescid-i Harâm denildiği gibi Mescid-i Aksâ'ya da çevresiyle birlikte Harem-i şerif denilmekte ve bununla eski Kudüs'teki kuzeyi 321, güneyi 283, doğusu 474 ve batısı 490 m. uzunlukta olan ve yer yer 30-40 m. yüksekliğe ulaşan surlarla çevrili bulunan, içinde Kubbetü's-sahre'nin de yer aldığı kutsal mekân kastedilmektedir.

Mescid-i Aksâ'nın yerinin tesbiti ve planlanması Hz. Dâvûd ile başlar. Ancak Allah mâbedin Hz. Süleyman tarafından yapılacağını bildirir (II. Samuel, 7/1-13; I. Tarihler, 17/1-2). Bunun üzerine Dâvûd, oğlu Süleyman'a durumu anlatıp mâbedi inşa etmesini emreder ve mâbed yapıyla ilgili bütün malzemeleri ve elemanları ona teslim eder (I. Tarihler, 22/1-16). Mâbed için gerekli taş ve kereste Lübnan dağlarından karşılanmıştır. Sûr Kralı Hiram

Mescid-i Aksâ - Kudüs / İsrail

